HRISTOS CA APROAPELE NOSTRU – LITURGHIE ŞI FILANTROPIE ASTĂZI

Ciprian STREZA

Universitatea „Lucian Blaga" din Sibiu, Facultatea de Teologie
Lucian Blaga University of Sibiu, Faculty of Theology
Personal e-mail: ciprian.streza@ulbsibiu.ro

CHRIST AS OUR NEIGHBOUR – LITURGY AND PHILANTHROPY TODAY

The Liturgy is the holy and the sanctifying divine service in which the most merciful love of God for men or the divine Philanthropy is celebrated in the most intense way. The true Liturgy takes place in heaven and in this sense there is only one Liturgy, that of the perfect love of the Holy Trinity in which all creatures are called to participate. Human beings connected through the body to this world can do so through the cultic ritual, which is in essence, a diastole, an exit of God's love to the world, in order to attract through the systole of his love all creatures to the life of communion. The Eucharistic Liturgy is this universal dynamism that draws the whole cosmos to union with God. It unites man with God and men among themselves, thus discovering the eschatological meaning of human existence. The participation of the human beings to this love of the Holy Trinity through the Holy Liturgy and all the mysteries of the Church bears fruit in philanthropy, in good deeds, in social involvement and in general in what tradition defines as "life in Christ". The philanthropy of the Church today must be guided by the principles affirmed by the Holy Scripture and by the patristic Tradition, seeking through information, through communication, through adaptation solutions to the new problems of contemporary society.

Keywords: liturgy, eucharisty, philantropy, holy trinity

În limba greacă, termenul de λειτουργία înseamnă slujire comună a poporului, sens indicat și de etimologia acestui cuvânt compus din două substantive, și anume: ἔργον, care înseamnă faptă, treabă, lucrare, îndeletnicire, și: λήϊτος, care provine de la ληός, sau în dialect atic λαός, și care definește orice slujire publică. Verbul λειτουργεῖν înseamnă a săvârși ceva pentru popor, iar λειτουργία era o acțiune, o lucrare îndeplinită în folosul poporului.[1] Cu acest sens este folosit des termenul atât în Vechiul, cât și în Noul Testament[2], dar prin analogie cu înțelesul pe care îl avea acest substantiv în lumea antică, termenul de „Liturghie" a ajuns să definească în creștinismul primar în mod generic toate actele cultice prin care se exprima atât mulțumirea sau recunoștința poporului credincios adusă lui Dumnezeu, cât și lucrare sfințitoare a lui Dumnezeu pentru popor.[3] Cu timpul însă acest termen a ajuns să definească în chip exclusiv săvârșirea Jertfei euharistice.[4]

Teologia patristică a înțeles însă întotdeauna acest termen și în sens mai larg ca definind comuniunea de iubire veșnică dintre Persoanele Sfintei Treimi, de care sunt chemate să se împărtășească prin har toate ființele create, comuniune accesibilă omului în Biserică prin harul și lucrarea Sfântului Duh.[5] Iubirea dintre Persoanele divine este Liturghia la care credincioșii participă prin actele cultice văzute, este suflul de viață care a creat lumea și care o reface și o rezidește în chip nou ca Biserică, pregătindu-o pentru tainele vieții viitoare.[6]

Liturghia este dinamica în care și prin care trăiește lumea creată și din această perspectivă dihotomia dintre sacru și profan, dintre slujire liturgică și slujire socială, dintre rugăciunea cultică și implicarea în social dispare și totul se înfățișează omului credincios ca fiind o singură și unică gustare din iubirea jertfelnică a Sfintei Treimi care stă la temelia tuturor lucrurilor și lucrărilor din această lume și din cea viitoare.

În acest sens și în contextul social actual, teologia Răsăritului Ortodox, urmând celei patristice, trebuie să facă din imperativul filantropic al Evangheliei o slujire liturgică continuă a Bisericii. Sinaxa euharistică și slujirea aproapelui sunt și trebuie să fie o singură și unică diaconie a Bisericii. Sfânta și Dumnezeiasca Liturghie este celebrarea Filantropiei divine, iar filantropia socială a faptelor bune este o rodire sau o iradiere a Sfintei Liturghii în viața socială.

Aceasta este perspectiva din care Teologia ortodoxă a secolului XXI trebuie să se afirme. Înțelegerea corectă a faptului

că iubirea altruistă a Sfintei Treimi este unica Liturghie pe care Hristos dorește prin slujitorii săi să o împărtășească atât sacramental, cât și etic și ascetic tuturor este garanția unei implicări tot mai profunde a Bisericii în social.

1. Sfânta Treime – Izvorul iubirii și Temelia iubirii jertfelnice

Creștinismul arată că la originea lumii și la temelia existenței tuturor lucrurilor stă dragostea jertfelnică, altruistă, generoasă și dezinteresată a Sfintei Treimi, pe care Ea dorește să o sădească și să o comunice tuturor ființelor raționale create. Sfânta Liturghie săvârșită pe pământ prin ritualul actelor liturgice este tocmai mediul și spațiul privilegiat prin care oamenii pot gusta din această iubire a Sfintei Treimi prin actualizarea jertfei Fiului lui Dumnezeu răstignit și înviat. Liturghia adevărată se petrece în cer, iar noi suntem chemați permanent la cina Împărăției pentru a gusta din roadele jertfei Fiului lui Dumnezeu. La ospățul veșnicei iubiri al Sfintei Treimi (*Mt* 22, l și 14) credincioșii intră prin Sfântă Taină a Botezului și a Mirului, reintră după căderea din ea prin Taina Mărturisirii și cresc și se hrănesc cu noua viață a lui Hristos prin Sfântă Împărtășanie.[7]

Taina cea mare a creștinismului este tocmai această posibilitate a ființelor create de a gusta din fericirea și iubirea jertfelnică a Persoanelor Sfintei Treimi. În Sfânta Liturghie, omul se simte cuprins și mângâiat de o Treime de Subiecte care nu numai că a binevoit să îl cugete, ci și să îl aducă din neființă la ființă și să îl țină în comuniune intimă cu Ea, dăruindu-i sau comunicându-i tot ce are Ea, toată dragostea Ei altruistă și jertfelnică. Sfânta Treime este astfel în fiecare Liturghie experiată ca o realitate apofatică a cărei căldură iubitoare învăluie și mângâie, fiind Izvorul de bucurie si fericire care hrănește în chip negrăit sufletul omului.

„Interesul generos al iubirii lui Dumnezeu pentru noi, spune Părintele Dumitru Stăniloae, se arată și în faptul că împărăția Lui este împărăția Celui ce a voit în mod liber să ne fie și nouă Tată. Tatăl nu este un tiran; Tatăl nu caută prin noi ale Sale, căci le are toate din veci. El dorește fericirea noastră, dar în mod liber. El nu are nevoie de slava și mulțumirea noastră pentru Sine, ci se bucură de ea, pentru că în ea noi exprimăm bucuria ce o avem de fericirea comuniunii cu El. Fericirea pe care El ne-o dorește stă în comuniunea iubirii noastre libere cu El, în arătarea iubirii Sale către noi și în răspunsul nostru la iubirea Lui, ca semn că simțim bucuria iubirii Lui. Pe însuși Fiul 1-a dat din iubire să Se facă om și să moară pentru noi. L-a dat să Se facă Frate al nostru și prin aceasta El rămânând Tatăl Lui, să fie și Tatăl nostru după har...”[8]

2. Iisus Hristos – Iubirea jertfelnică întrupată

După căderea în păcat, iubirea curată și compătimitoare a Sfintei Treimi s-a arătat în întruparea Mântuitorului, care a venit în lume să restaureze firea umană, să biruiască moartea, să desființeze tirania păcatului și a diavolului. Toată viața pământească a lui Iisus Hristos a fost o demonstrare cu fapta a modului în care Dumnezeu iubește pe om, iar jertfa de pe cruce și învierea au fost actele supreme de iubire ale Sfintei Treimi față de noi.

Mântuitorul a biruit moartea prin moarte pentru că a primit-o de bunăvoie, din iubire și din ascultare. Iubirea jertfelnică L-a făcut să moară, iubirea plină de milostivire I-a dat biruința asupra morții, iubirea a făcut din moartea Sa jertfa curată, bine mirositoare, adusă pentru întreaga lume, prin care omul a fost readus la bucuria comuniunii cu Dumnezeu. Moartea și Învierea Sa au dat naștere unei noi umanități în care trăiește o nouă viață, și anume viața divino-umană a lui Hristos. Prin această nouă umanitate Dumnezeu revarsă pururi darurile Sale prin Sfintele Taine, și prin toate lucrările sacramentale ale Bisericii.

Iubirea L-a dus până la moarte, dar nu L-a lăsat în moarte pe Cel ce a acceptat-o din pricina ei. Iubirea e mai tare decât moartea. Ea a biruit moartea pentru totdeauna. Mărturia și puterea acestei iubiri ce a mers până la moarte a lăsat-o Fiul în instituirea Sfintei Euharistii. Liturghia arată că Hristos n-a terminat legătura Lui cu noi odată cu moartea primită din iubire pentru noi, ci o continuă comunicându-ni-Se ca Unul ce poartă în Sine viața, ca urmare a acestei morți din iubire, pentru a sădi în noi iubirea Sa jertfelnică.

3. Sfintele Taine – mijloacele împărtășirii de iubirea jertfelnică a lui Hristos

Prin Sfintele Taine ale Bisericii, dar mai ales prin Taina Sfintei Euharistii noi ne împărtășim de Trupul Lui mereu frânt și jertfit spiritual pentru noi, iar prin acest Preacurat Trup și Preacinstit Sânge noi gustăm simțirile curate ale umanității lui Hristos. „Prin trupul Cuvântului lui Dumnezeu, spune Părintele Dumitru Stăniloae, simțim și gustăm frângerea și jertfirea din milă pentru noi. Prin Trupul dat nouă simțim pe Cuvântul lui Dumnezeu vibrând de dragoste față de noi, vrând să sădească în noi dragostea Sa altruistă și jertfelnică.”[9] Prin Trupul lui gustăm simțirile curate ale sufletului Lui și astfel simțim mila Lui infinită sufletească față de noi care devine astfel temelie a milei noastre față de semeni, căci iubirea Sa este ziditoare și creatoare de comuniune.

Hristos cel răstignit și înviat cu care ne unim este curat de orice egoism și unindu-ne cu El devenim și noi liberi de lanțurile eului personal, adevărate jertfe vii, bineplăcute lui Dumnezeu (*Rm* 12, 1). Aceasta se arată în iubirea cu fapta a semenilor noștri, căci mila Lui pentru cei săraci și oropsiți o simțim în noi atât de adânc prin împărtășire, căci El se identifică din veac cu toți cei umiliți, flămânzi, goi, robiți, împovărați de greutăți. (*Mt* 25, 34 ș.u.).

Sfânta Liturghie este astfel un mediu prin care oamenii nu doar gustă anticipat fericirea vieții veșnice, ci trecând de la o viață închisă în egoismul plăcerilor trecătoare se unesc cu Dumnezeu și unii cu alții în duhul de jertfă al lui Hristos. Această comuniune realizată între credincioși în ambianța Sfintei Treimi este una cu Împărăția Sfintei Treimi pe care o binecuvântăm la începutul fiecărei Liturghii, Împărăție în care nu există stăpâni și robi, ci toți sunt frați între ei, pentru că au devenit fii ai Tatălui ceresc și frați ai Fiului

4. Sfânta Liturghie – mediul creator de comuniune prin împărtășirea cu Hristos cel jertfit și înviat

Prin Sfânta Liturghie, omul își găsește sensul adânc al existenței sale, și anume detașarea de viața îngustă a egoismului personal și umplerea de viața infinită a comuniunii dragostei jertfelnice a Sfintei Treimi.[10] Acesta este scopul existenței umane: dăruirea de sine. Viața noastră e un dar al lui Dumnezeu. De aceea trebuie s-o întoarcem lui Dumnezeu ca darul nostru și de aceea fiecare ectenie a Liturghiei ortodoxe se termină cu îndemnul: „Pe noi înșine și unii pe alții și toată viața noastră lui Hristos Dumnezeu să o dăm." Iubirea altruistă a lui Hristos pe care o gustă sufletul omului îl face pe acesta capabil să se dăruiască lui Dumnezeu și aproapelui. Căci din dăruirea de sine a unuia ia putere să se dăruiască celălalt și-l face pe cel dintâi să răspundă cu o dăruire și mai mare, căci doar noblețea dăruirii de sine arătată semenului îl poate mișca pe acesta și îl poate atrage spre dăruirea lui supremă lui Dumnezeu. Așa e în Treime, așa trebuie să devină și între noi. Unde e dragoste e și dăruire și libertate. Căci pentru aceasta se cere părăsirea oricărui egoism și de aceea milostenia este strâns legată de asceză. Firea umană are nevoie de sprijinul harului și al sfinților pentru a realiza această trecere de la egoism la dăruirea de sine. Din acest motiv cerem puterea pentru acest act eroic de la Maica Domnului și de la toți sfinții, care au realizat în mod plenar în persoana lor acest ideal al creștinismului. De aceea îi pomenim, înainte de a făgădui dăruirea noastră unii altora și lui Hristos, zicând: „Pe Preasfânta, Preacurata, Preabinecuvântata, slăvita Stăpâna noastră de Dumnezeu Născătoarea și pururea Fecioara Maria, cu toți sfinții să o pomenim". Dându-ne toți lui Dumnezeu și unii pe alții urmăm pilda Maicii Domnului și a tuturor sfinților, dar ne unim și cu ei, întărind unitatea credinței, dar și a vieților noastre în Hristos.

5. Sfinții – modele de iubire jertfelnică

Omul a fost creat pentru a se împărtăși de sfințenia și dragostea jertfelnică a lui Hristos având menirea de a pune aceste daruri în lucrare în viața sa sporindu-le și făcându-le să rodească în virtuți. Prin Botez ne-am îmbrăcat în umanitatea nouă a lui Hristos (*Ga* 3, 27), și viața lui Hristos a devenit viața noastră și astfel prin Sfintele Taine și prin viața de înfrânare și păzire a sfintelor porunci noi trebuie să trecem prin toate câte a trecut umanitatea lui Hristos.

Persoana umană își află împlinirea în dragostea altruistă venită de la Dumnezeu. Pe măsură ce omul se golește pe sine, pe atât de mult se umple de iubire dumnezeiască. Oamenii care au reușit acest schimb fericit sunt sfinții. *Maica Domnului* este cea care a încăput în Ea în modul cel mai desăvârșit pe Fiul lui Dumnezeu întrucât i s-a dăruit în modul cel mai desăvârșit. Din această dăruirea a Ei și a sfinților toți credincioșii primesc putere de a se ajuta între ei și a trăi o viață bineplăcută lui Dumnezeu. Astfel toți marii sfinți ai Bisericii au continuat lucrarea apostolică a filantropiei sau a diaconiei sociale inspirată din Evanghelie și Liturghie, iar apoi au extins opera filantropică sau de caritate și au organizat-o în structuri sau instituții permanente. Exemple grăitoare în acest sens sunt în secolul al IV-lea: Sf. Vasile cel Mare (†379), care a înființat instituții de caritate pentru săraci, bolnavi, orfani, și Sf. Ioan Gură de Aur (†407), care s-a făcut avocatul săracilor și a predicat pe Hristos Cel prezent nu numai în Taina Sfântului Altar, ci și în Taina aproapelui, în semenul nostru care are nevoie de ajutorul nostru.[11]

6. Liturghia după Liturghie – răspunsul nostru la dragostea jertfelnică a Sfintei Treimi

Orice dar implică și o angajare. Dragostea inexprimabilă a Sfintei Treimi care a mers până la jertfă, atenția Ei plină de milă și compasiune față de noi este darul cel mare al existenței noastre, este darul care ne angajează, care ne mișcă pentru a ni-l face propriu și a-l împărtăși și altora. Toată viața omului nu este decât un schimb de daruri între noi și Dumnezeu. Creatorul și Ziditorul nostru ni se dăruiește cu toată iubirea Sa jertfelnică prin Iisus Hristos cel răstignit și înviat pentru ca și noi să ne dăruim împreună cu Hristos Tatălui și pentru ca acest dialog al dragostei să îl extindem și între noi și semenii noștri. Faptele noastre bune, milostenia arătată săracilor izvorăsc din acest circuit al iubirii dumnezeiești. De aceea, unirea cu Hristos și unirea cu săracii sunt două aspecte ale unei unice realități. Milostenia este atât criteriu de acces la Taina Sfintei Euharistii, cât și consecință a împărtășirii cu Trupul lui Hristos. Unirea cu Hristos este intrarea într-un mod de viață caracterizat de logica dăruirii de Sine a altruismului creștin.

Individualismul, egoismul modern și Euharistia se exclud reciproc. În general, se subliniază ideea unei continuități dintre Liturghie și viața cotidiană, dar sintagma Liturghie după Liturghie riscă să păstreze tragica separare între două compartimente ale modului de viață creștin, și anume viața liturgică și viața socială a Bisericii.

Socialul și liturgicul trebuie să alcătuiască o unitate între ele, iar în acest sens trebuie să fie înțeleasă și interpretată expresia: „Liturghie după Liturghie". Nu există decât o singură Liturghie, o singură participare la iubirea Sfintei Treimi, un singur dialog de iubire între Dumnezeu și om care cuprinde toate aspectele vieții noastre. Așadar, milostenia nu reprezintă o faptă bună oarecare, una dintre multele pe care săvârșindu-le ne câștigăm vreun merit sau o vrednicie înaintea lui Dumnezeu, ci ea este însușirea și gustarea vieții celei noi a lui Hristos, care ne preschimbă și ne preface ontologic pe fiecare dintre noi. Intrat în acest circuit al iubirii jertfelnice al Sfintei Treimi omul simte că toate sunt daruri și că ele trebuie întoarse Dăruitorului și înțelege prin smerenie că nu face nimic altceva decât „ceea ce este dator să facă" (*Lc* 17, 10).

Taina Sfintei Euharistii este taina prezenței altruiste a lui Hristos printre noi, a Aceluia care se identifică în același timp și cu aproapele nostru aflat în nevoi. Dacă înainte de a institui Sfânta Euharistie sau ospățul mistic al Împărăției lui Dumnezeu, Mântuitorul Iisus Hristos a vestit Împărăția prin cuvinte și prin fapte dătătoare de viață, vindecând pe toți bolnavii din popor,

săturând mulțimile care Îl căutau, același lucru l-a lăsat și Bisericii să îl facă îndemnând pe toți ca: „Așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, ca văzând ei faptele voastre cele bune să preamărească pe Tatăl vostru Cel din ceruri" (*Mt* 5, 16).

Iubirea milostivă față de aproapele trebuie să preceadă și să urmeze celebrării Sfintei Euharistii. Din acest motiv, iubirea milostivă arătată aproapelui aflat în nevoi este condiție a intrării omului în Împărăția lui Dumnezeu (cf. *Mt* 25, 31-46).

Marii Sfinți Părinți ai Bisericii sunt cei care prin faptele vieții lor, dar și prin cuvintele lor pot constitui un model de aplicare a sintagmei *Liturghie după Liturghie* în contextul social actual. Împărtășirea cu Trupul și Sângele lui Hristos, Cel răstignit și înviat, trebuie să ne facă sensibili la suferințele semenilor noștri pentru care Mântuitorul a murit și a înviat ca ei să cunoască iubirea lui Dumnezeu față de oameni și să se mântuiască. Dacă vrei să cinstești Jertfa, sufletul să îl aduci pentru care El s-a jertfit. Sufletul de aur să îl faci... Deci de suflete e nevoie, căci Dumnezeu se apropie de darurile noastre datorită sufletelor noastre. Nu a fost de argint masa aceea (de la Cina cea de Taină) și nici potirul acela de aur din care Hristos a dat ucenicilor Săi sângele Său. Dar toate acelea erau de mult preț și înfricoșătoare pentru că erau pline de Duhul Sfânt. Vrei să cinstești Trupul lui Hristos? Să nu îl treci cu vederea pe acesta când este gol. Nu îl cinsti aici (în biserică) prin haine de mătase, iar afară îl treci cu vederea pe El cuprins de friguri și aflat în goliciune. Cel Ce a spus: „Acesta este Trupul Meu" (*Mt* 26, 26) și prin cuvânt a întărit lucrul, Același a spus și: „Flămând M-ați văzut și nu M-ați hrănit" (*Mt* 25, 45) și „întrucât n-ați făcut unuia dintre acești prea mici, nici Mie nu Mi-ați făcut" (*Mt* 25, 42). Acesta (Hristos) nu are nevoie de acoperăminte (prețioase), ci de suflet curat..."[12]

7. Liturghia și filantropia astăzi și izvorul lor patristic

Problema socială a fost și rămâne un imperativ pentru Biserică. Modul în care viața liturgică trebuie să se împletească cu filantropia apare în mod evident în Sfânta Scriptură și în Sfânta Tradiție. Problemele de azi se clarifică şi se luminează şi prin soluţiile de ieri. Sfinţii părinţi, mai aproape de veacul apostolic, inspirându-se din Sfânta Scriptură şi din Tradiţia vie şi dinamică a Bisericii au găsit soluţii pentru vremea lor cum să facă prezentă dragostea altruistă a Sfintei Treimi între oameni şi pentru oameni.

Este adevărat că veacurile care ne despart de ei nu au ţinut lumea, societatea şi oamenii în aceeaşi stare, ci au definit noi moduri de a concepe socialul şi filantropia şi în acest sens am putea fi interogaţi deci în legătură cu actualitatea soluţiilor secolului al IV-lea, de pildă pentru secolul XXI. Întrebarea este îndreptăţită. Mulţi şi-o pun şi, unii, chiar prin felul de a o pune îşi determină uşor şi răspunsurile. Dar lucrurile nu sunt chiar atât de simple. În primul rând e de la sine înţeles că nimeni nu caută la sfinţii părinţi răspunsuri la întrebări care nu s-ar fi pus pe vremea lor. De altfel, atunci când întrebările se potrivesc şi azi, ne interesează ce răspunsuri au dat ei. Dacă pornim de la întrebări şi dacă ne oprim numai la acelea dintre ele care îşi păstrează actualitatea, avem de-a face oricum cu situaţii similare. E drept că, în parte, întrebările de azi sunt noi şi s-au adăugat în timp celor vechi. Acestora nu le vom căuta răspunsuri în trecut. Aşadar, nu totul reclamă apelul la sfinţii părinţi. S-ar exagera dacă ni s-ar atribui o asemenea convingere şi practică. Şi chiar atunci când identificăm întrebări similare, nu luăm răspunsurile fără discernământ, ci le curăţăm de tot ceea ce a putut fi încărcătură specifică vremii, delimitând pentru noi ceea ce în mod evident poate fi valabil şi azi. Şi mai ales principiile generale, acelea care nu sunt supuse schimbării.[13] Sfinţii părinţi au operat cu principii formulate, după credinţa lor, de însuşi Dumnezeu, în Scripturi. Au pornit totdeauna de la revelaţie. Aceasta fiind şi credinţa noastră, sursa şi principiile cu care au operat sfinţii părinţi sunt la fel de valabile pentru noi astăzi, precum au fost şi pentru ei atunci. Le-am acordat calitatea de interpreţi inspiraţi ai surselor şi ne interesează cum le-au intepretat, cum s-au reflectat ele în gândirea lor, cum le-au înţeles ei şi cum le-au aplicat ei în societatea vremii lor. Căutăm în ei nu atât soluţii, cât modele şi îndrumări care pot fi aplicate contextului social actual.

Astăzi, în contextul social actual, ne interesează îndeosebi să cercetăm în ce măsură răspunsurile sfinţilor părinţi au fost valabile în vremea lor, dar şi în ce măsură şi-au păstrat valabilitatea şi mai pot încă servi ca sursă de orientare în sistemul nostru creştin.[14]

Lumea modernă ne invită adesea să luăm atitudine faţă de realitatea socială în care trăim, aşa cum au făcut-o ierarhii şi slujitorii Bisericii în decursul timpului.[15] Problemelor noi apărute în societate li se pot găsi soluţii atunci când Liturghia, Scriptura şi Tradiţia stau la baza oricărui act filantropic.

Concluzii

1. Lucrarea sfântă și sfințitoare în care este celebrată în modul cel mai intens iubirea milostivă a lui Dumnezeu pentru oameni sau Filantropia divină este Sfânta Liturghie euharistică. Adevărata Liturghie se petrece în cer şi în acest sens nu există decât o singură Liturghie, cea a iubirii desăvârşite a Sfintei Treimi la care toată făptura este chemată să participe. Fiinţele umane legate prin trup de lumea aceasta o pot face prin ritualul cultic, care este în esenţă, o diastolă, o ieşire a iubirii lui Dumnezeu spre lume, pentru a atrage prin sistola iubirii sale toate făpturile la viaţa de comuniune intratreimică. Liturghia euharistică este acest dinamism universal care atrage tot cosmosul spre unirea cu Dumnezeu. Ea uneşte pe om cu Dumnezeu şi pe oameni între ei descoperind astfel sensul eshatologic al existenţei umane.

2. Participarea fiinţelor create la această iubire a Sfintei Treimi prin Sfânta Liturghie şi prin toate tainele Bisericii rodeşte în filantropie, în fapte bune, în implicarea în social şi, în general, în ceea ce tradiţia defineşte ca fiind „viaţa în Hristos".

3. Filantropia Bisericii trebuie să se ghideze astăzi pe principiile afirmate de Sfânta Scriptură şi de Tradiţia patristică căutând prin informare, prin comunicare, prin adaptare soluţii la noile probleme ale societăţii contemporane.

Note:

1. Pr. Petre Vintilescu, *Liturghierul explicat* (Bucureşti, 1972), 140.
2. În Septuaginta, verbul „λειτουργεῖν" este folosit de 42 de ori şi se referă exclusiv la slujba cultică adusă lui Dumnezeu. Regele Iosia le spune leviţilor: „Voi trebuie acum să slujiţi (λειτουργεῖν) Domnului Dumnezeului vostru şi poporului Său, Israel" (2 *Par* 35, 3). Cu acest înţeles de slujire adusă lui Dumnezeu este folosit acest verb şi în Noul Testament: *Lc* 1, 8-10, *FA* 13,2, *Ev* 9, 21. Termenul λειτουργία apare în epistolele pauline referitor la slujirea arhierească a Mântuitorului, precum în *Ev* 8, 2 ; 5, 1 şi 4. A se vedea: Pr. Petre Vintilescu, *Liturghierul explicat*, 140.
3. Gregory Dix, *The Shape of Liturgy* (Londra, 1945), IX; IPS Dr. Daniel Ciobotea, *„Liturghie Euharistică şi Filantropie creştină* – necesitatea unităţii dintre ele", *Candela Moldovei*, an XII (2003), nr. 10: 4.
4. Robert Taft (ed.), „Liturgy", *The Oxford Dictionary of Byzantium* (Oxford, 1991), 1240-1241.
5. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. II (Bucureşti, 1978), 221. A se vedea şi: René Bornert, *Les commentaires byzantins de la divine Liturgie du VII-e siècle* (Paris, 1966), 36.
6. Ibid., *Teologia Dogmatică*, vol. II, 222.
7. Ibid., *Teologia Dogmatică*, vol. III, 7-33.
8. Ibid., *Spiritualitate şi comuniune*, p. 33
9. Ibid.
10. Ibid., 8.
11. Demetrios Constantelos, *Byzantine Philantropy and social welfare* (New Jersey: Rutgers University Press, 1968), 68-73.
12. Sf. Ioan Gură de Aur, „Omilii la Matei", Omilia 50, *PG* 58, 508BC: Ei γὰρ βούλει τιμῆσαι τὴν θυσίαν, τὴν ψυχὴν προσένεγκε, δι' ἣν καὶ ἐτύθη· ταύτην χρυσῆν ποίησον·διὸ ψυχῶν ἡμῖν δεῖ· καὶ γὰρ δὴ ταῦτα διὰ τὰς ψυχὰς προσίεται ὁ Θεός. Οὐκ ἦν ἡ τράπεζα ἐξ ἀργύρου τότε ἐκείνη, οὐδὲ τὸ ποτήριον χρυσοῦν, ἐξ οὗ ἔδωκε τοῖς μαθηταῖς ὁ Χριστὸς τὸ αἷμα τὸ ἑαυτοῦ· ἀλλὰ τίμια ἦν πάντα ἐκεῖνα καὶ φρικτὰ, ἐπειδὴ Πνεύματος ἔγεμε. Βούλει τιμῆσαι τοῦ Χριστοῦ τὸ σῶμα; Μὴ περιίδῃς αὐτὸν γυμνόν· μηδὲ ἐνταῦθα μὲν αὐτὸν σηρικοῖς ἱματίοις τιμήσῃς, ἔξω δὲ ὑπὸ κρυμοῦ καὶ γυμνότητος διαφθειρόμενον περιΐδῃς. Ὁ γὰρ εἰπὼν, Τοῦτό μού ἐστι τὸ σῶμα, καὶ τῷ λόγῳ τὸ πρᾶγμα βεβαιώσας, οὗτος εἶπε· Πεινῶντά με εἴδετε, καὶ οὐκ ἐθρέψατε· καὶ, Ἐφ' ὅσον οὐκ ἐποιήσατε ἑνὶ τούτων τῶν ἐλαχίστων, οὐδὲ ἐμοὶ ἐποιήσατε. Τοῦτο μὲν γὰρ οὐ δεῖται ἐπιβλημάτων, ἀλλὰ ψυχῆς καθαρᾶς. A se vedea traducerea românească a Părintelui Dumitru Fecioru, în Sfântul Ioan Gură de Aur, „Scrieri, partea a treia: Omilii la Matei", *PSB* 23 (Bucureşti, 1994), 584.
13. Antonie Plămădeală, „Idei sociale în opera Sfântului Vasile cel Mare", în Bartolomeu Anania, Teodor Bodogae, Ene Branişte (eds), *Sfântul Vasile cel Mare. Închinare la 1600 de ani de la săvârşirea sa* (Bucureşti: EIBMBOR, 1980), 285.
14. Pr. Mihai Vizitiu, *Filantropia Divină și Filantropia Bisericii după Noul Testament* (Iași: Ed. Trinitas, 2002), 97-130.
15. Olivier Clement, *Sources, Les mystiques chretiens des origines* (Paris: Stock, 1982), 108-109.